

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
на дисертаційну роботу
Денис Оксани Борисівни
на тему: «Фінансові передумови та наслідки корпоративних
конфліктів в банківському секторі України»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за
спеціальністю 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит

1. Актуальність теми дослідження

В сучасних умовах кризового стану банківського сектору України є необхідність глибокого комплексного теоретичного аналізу питань галузевої специфіки корпоративних відносин.

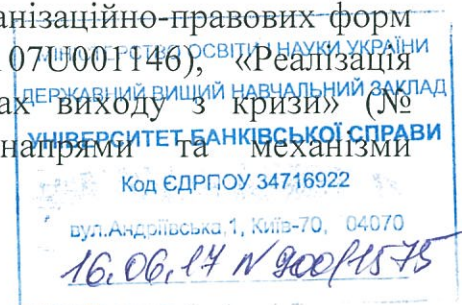
Незважаючи на досить тривалий період ринкових перетворень в банківській сфері, в Україні ще не існує загально визнаної концепції становлення і функціонування корпоративних відносин, яка б належним чином збалансовувала конфлікти у фінансових інтересах учасників корпоративних відносин.

Наслідком неврегульованості конфліктності фінансових інтересів учасників корпоративних відносин в банківському секторі України стали масові корпоративні конфлікти, фінансові втрати від яких перекладаються на широке коло стейкхолдерів банків: власників, вкладників, регуляторів, систему гарантування депозитів.

Відсутність розроблених теоретико-методологічних засад та науково-методичного забезпечення виявлення фінансових передумов і наслідків корпоративних конфліктів в банківському секторі, а також практичних підходів щодо їх врегулювання на сучасному етапі обумовлює актуальність та своєчасність дисертаційного дослідження Денис Оксани Борисівни.

Напрямок дисертаційного дослідження відповідає державним, галузевим та регіональним науковим програмам і темам.

Підтвердженням цього є те, що результати дисертаційного дослідження використані при виконанні наступних науково-дослідних тем: «Фінансові передумови та механізми попередження корпоративних конфліктів у банківському секторі країни» (№ державної реєстрації 0113U002974), «Методологія управління підприємствами різних організаційно-правових форм та форм власності» (№ державної реєстрації 0107U001146), «Реалізація інноваційної стратегії комерційних банків в умовах виходу з кризи» (№ державної реєстрації 0111U009101), «Сучасні напрями та механізми

модернізації фінансової системи України» (№ державної реєстрації 0115U002173).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Наукові результати, висновки і рекомендації, викладені в дисертації характеризуються високим рівнем обґрунтованості та аргументованості, про що свідчить структурна побудова та зміст роботи, обсяг проаналізованого фактичного матеріалу, законодавчих актів, статистичної інформації, власних розрахунків автора на основі фінансової звітності та даних про корпоративні відносини всіх банківських установ України.

Методологічною основою дослідження вірно обрано системний, діяльнісний, інституціональний та синергетичний підходи, що надало можливість розглянути корпоративні конфлікти в банківському секторі у тісному взаємозв'язку з специфікою банківництва.

У дисертації застосовувались методи наукових досліджень: аналізу і синтезу, наукової абстракції, історичний – для дослідження еволюції теоретичних підходів до вивчення сутності корпоративного конфлікту, його фінансових передумов і наслідків, а також уточнення базових категорій та понять, що стосуються формування теоретичних засад їх діагностики і наслідків у банківському секторі; графічний, статистичних порівнянь, узагальнення, групування – для аналізу тенденцій розвитку корпоративних конфліктів у банках; систематизації, класифікації, компаративного аналізу – для обґрунтування моделей розвитку корпоративних конфліктів у банківському секторі; кореляційного аналізу – для аналізу взаємозв'язків концентрації власності та організації корпоративних відносин і фінансових результатів банків; графічний, абстрактно-логічний, теоретичного узагальнення – для виокремлення проблем виявлення фінансових передумов, наслідків та врегулювання корпоративних конфліктів у банківському секторі України.

Зазначимо також, що достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, підтверджується широким переліком опублікованих робіт за темою дисертації та їх оприлюдненням на міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Матеріал дисертаційного дослідження викладено логічно, послідовно та структуровано. Висновки являють собою логічно обґрунтований підсумок виконаної роботи та повністю відображають основні положення проведеного дослідження, а також можливі напрямки їхнього практичного застосування.

3. Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях

Результати дисертаційної роботи Денис О.Б. відображено в 43 працях, з яких: 1 одноосібна монографія (загальним обсягом 16 друк. арк.), розділи у двох колективних монографіях, 22 статті у вітчизняних і зарубіжних наукових

фахових виданнях, 18 інших публікацій. Обсяг опублікованого особисто автором матеріалу за результатами дисертаційного дослідження становить 64,64 друк. арк.

Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають вимогам МОН України.

Перелік основних наукових праць за темою дисертаційного дослідження наведено в авторефераті та в дисертації.

Автореферат дисертаційної роботи оформлений згідно з вимогами МОН України, у стислій формі передає основні положення дисертації, а також не містить інформації, яка не наведена в роботі.

4. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Підсумовуючи основні висновки і результати дисертаційної роботи, а також особистий внесок здобувача у вирішення обраної ним наукової проблеми, можна зазначити, що наукову новизну становлять наступні положення теоретичного і прикладного характеру.

1. В дисертаційному дослідженні вперше:

- розроблено методологічний підхід до формування інституційної системи діагностики фінансових передумов, наслідків і врегулювання корпоративних конфліктів у банківському секторі та, на основі обґрунтування взаємозв'язків і відносин між її інститутами, визначено роль центрального банку в врегулюванні таких конфліктів (123-126). Це надало можливість автору розглянути можливості впливу центробанку на діагностику та врегулювання корпоративних конфліктів в банківському секторі;

- з метою формування методичного забезпечення для виявлення фінансових передумов та наслідків корпоративних конфліктів розроблено методичний підхід до аналізу та оцінки фінансових передумов і наслідків корпоративних конфліктів у банківському секторі на основі таких груп показників: макроекономічні індикатори банківських криз; індикатори фінансових передумов корпоративних конфліктів банківських установ; індикатори організації корпоративних відносин в банках; індикатори розвитку інститутів зниження трансакційних витрат учасників корпоративних відносин (155-170);

- застосувавши положення агентської теорії до відносин банківських установ з клієнтами визначено основні відмінності фінансових агентських відносин банку з позичальниками та вкладниками від класичних «акціонер – найманий менеджер» (строковість і зворотність інвестицій, присутність фінансових гарантій та фіксована плата за користування капіталом; ризик ланцюгової реакції «неповернення коштів позичальником – зниження ліквідності банку – неповернення банком коштів вкладникам»; відмінна структура трансакційних витрат учасників конфліктів). Це дозволило виявити додаткові фінансові передумови корпоративних конфліктів у банках, обумовлені структурою та збалансованістю складових їхнього капіталу (с. 102 –

104);

- доведено, що урегулювання конфліктів фінансових інтересів учасників корпоративних відносин у банківському секторі повинно мати системний характер і забезпечувати вирішення додаткових завдань (моніторинг ризику концентрації акціонерної власності, управління кредитними та депозитними ризиками, забезпечення фінансової стійкості банківських установ і банківського сектору загалом, попередження появи ефекту «доміно») з огляду на специфіку функціонування банківського сектору (однотипність складових, фінансові взаємозв'язки, взаємозалежність банків) та банківської системи (конфліктність фінансових інтересів окремих банків та банківської системи) (с. 108-114);

- запропоновано підхід до структурування фінансових передумов і наслідків корпоративних конфліктів у банківській сфері з виокремленням чотирьох рівнів (клієнтів банківських установ; банків; банківського сектору; банківської системи) і показано взаємозв'язки фінансових передумов та наслідків на всіх рівнях (с. 113);

- Автором удосконалено:

- наукові засади періодизації розвитку конфліктності корпоративних відносин у банках шляхом виокремлення трьох етапів, на основі тенденцій розвитку банківських установ, формування кола ключових учасників корпоративних конфліктів, ролі центрального банку в корпоративних відносинах, розвитку інститутів діагностики фінансових передумов, наслідків і врегулювання корпоративних конфліктів (с.176). Це дозволило автору комплексно розглянути взаємозв'язок фінансових передумов і наслідків корпоративних конфліктів у банківському секторі;

- концептуальні засади трансформації взаємозв'язків інститутів діагностики фінансових передумов і врегулювання корпоративних конфліктів у банківському секторі через перерозподіл функцій регуляторів у напрямі посилення впливу центрального банку на рейтингові агенції, кредитні бюро, колекторські компанії, банківських омбудсменів та медіатора (с.320-346). Пропозиції автора дозволяють надати системності функціонуванню інститутів діагностики фінансових передумов, наслідків та врегулювання корпоративних конфліктів у банківському секторі;

- підхід до розрахунку внесків банків до системи гарантування вкладів фізичних осіб на диференційованій основі з групуванням банків у п'ять груп ризику на основі оцінки кількісно-якісних індикаторів та ризику кластера банку, що надасть можливість формування ресурсів системи гарантування вкладів з урахуванням комплексної оцінки ризиків неповернення вкладів банківськими установами (с. 346-365);

- визначення процедур та інструментарію зниження конфліктності фінансових інтересів вкладників і власників контрольних пакетів акцій у банках та зацікавлених осіб на основі застосування заходів прямого та опосередкованого обмеження монополії власника контрольного пакета акцій при ухваленні управлінських рішень у банках для зниження втрат від ризику концентрації акціонерної власності в них (с. 365-380).

- В результаті проведення наукового дослідження набули подальшого розвитку наступні положення:

- трактування сутності корпоративних конфліктів, яке, на відміну від наявних підходів до тлумачення цього поняття, акцентує увагу на фінансових передумовах їх виникнення, а також містить індикатори, що дозволяють комплексно їх діагностувати (с. 55-56);

- обґрунтування впливу специфіки корпоративних відносин у банках на перерозподіл трансакційних витрат між їхніми учасниками, інститутами діагностики фінансових передумов корпоративних конфліктів та інститутами зниження фінансових втрат учасників корпоративних відносин, що дозволяє системно підійти до формування інституційного забезпечення зниження трансакційних витрат учасників корпоративних відносин у банківському секторі (с. 83-85);

- тлумачення сутності корпоративного управління як сукупності механізмів, сформованих під впливом формальних і неформальних норм і правил поведінки, що формують оптимальний рівень трансакційних витрат для запобігання та пом'якшення наслідків конфліктів фінансових інтересів учасників корпоративних відносин, яке дозволило визначити роль корпоративного управління в попередженні корпоративних конфліктів (с. 74);

- підхід до класифікації трансакційних витрат завдяки виокремленню та використанню як ознаки етапів розвитку корпоративних конфліктів, відповідно до якої запропоновано виділяти три групи трансакційних витрат: витрати, що виникають до укладення угоди; витрати, що виникають унаслідок реалізації угоди; витрати, що виникають унаслідок порушення умов угоди (с. 49-50). Авторський підхід дозволяє розглядати зростаючі трансакційні витрати, що виникають під час угоди, як каталізатори появи корпоративних конфліктів, а трансакційні витрати, що виникають унаслідок порушення умов угоди, як фінансові наслідки корпоративних конфліктів.

5. Практичне значення результатів дисертаційного дослідження

Наукові положення дисертаційної роботи доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, що у комплексі формують належне підґрунтя для формування організаційно-методичного забезпечення діагностики фінансових передумов, наслідків та врегулювання корпоративних конфліктів.

Сформульовані у роботі пропозиції дисертанта адресовані органам виконавчої влади, Національному банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб України, саморегульованим банківськими організаціями, банківським установам.

Практичну вагомість дисертаційного дослідження підтверджують довідки про впровадження наукових розробок автора з наступних установ: Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (довідка № 2401-04/7327-09 від 06.03.2017) (пропозиції щодо зниження фінансових втрат учасників корпоративних конфліктів через обмеження можливостей зловживань

колекторських компаній; підхід автора до оцінки фінансових передумов і наслідків корпоративних конфліктів у банківському секторі; розробки щодо інституційного забезпечення діагностики фінансових передумов, наслідків і врегулювання корпоративних конфліктів у банківському секторі); Фонду гарантування вкладів фізичних осіб України (довідка № 12-5962/17 від 17.03.2017) (пропозиції щодо діагностики ризиків банківських установ і підвищення транспарентності роботи Фонду); Першого всеукраїнського бюро кредитних історій (довідка № 26-1/02-02 від 15.03.2017) (пропозиції щодо застосування групи якісних критеріїв оцінки кредитоспроможності позичальників для комплексної оцінки кредитного ризику); Незалежної асоціації банків України при розробленні пропозицій щодо вдосконалення розвитку банківської системи України (довідка № 3840-15/03 від 15.03.2017) (пропозиції щодо діагностики фінансових передумов і наслідків корпоративних конфліктів у банківському секторі, рекомендації щодо запобігання та зниження конфліктності фінансових інтересів вкладників та власників контрольних пакетів акцій у банках України, методичний підхід до аналізу та оцінки фінансових передумов і наслідків корпоративних конфліктів у банківському секторі); ПАТ КБ «ПриватБанк» (довідка № E.LV.0.0.0.0/3-240 від 15.03.2017) (підходи до оцінки фінансових передумов корпоративних конфліктів у банку і пропозиції щодо вдосконалення внутрішніх процедур корпоративного управління та інструментарію запобігання і зниження конфліктності фінансових інтересів учасників корпоративних відносин); ПАТ «Комерційний банк „Глобус”» (довідка № 1197/1 від 15.03.2017) (пропозиції щодо оцінки ризиків корпоративного управління в банку, вдосконалення роботи наглядових рад і підходи до оцінки фінансових передумов появи корпоративних конфліктів); АТ «Ощадбанк» (довідка № 2280 від 14.03.2017) (пропозиції щодо діагностики фінансових передумов появи корпоративних конфліктів і формування внутрішніх систем регулювання конфліктності інтересів учасників корпоративних відносин); ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» (довідка № Д5-ВМ/23-791/1 від 14.03.2017) (методичний підхід до аналізу та оцінки фінансових передумов і наслідків корпоративних конфліктів у банківському секторі та підхід до їх структурування); ТОВ «Фінансова компанія „Авістар”» (довідка №1/21 від 06.03.2017) (пропозиції щодо формування процедур організації медіаційних переговорів між боржниками та банківськими установами і рекомендації щодо оцінки фінансових передумов появи корпоративних конфліктів клієнтів компанії); ДВНЗ «Університет банківської справи» (довідка № 12-009/458 від 03.03.2017) (результати використані при формуванні магістерських програм «Корпоративне управління в банках» і складанні навчальних програм дисциплін «Банківське регулювання та нагляд», «Центральний банк та грошово-кредитна політика»).

6. Дискусійні положення та зауваження до роботи

В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, наукове та практичне значення одержаних Денис О.Б. результатів, вважаємо за необхідне

вказати на деякі дискусійні положення, що мають місце в дисертаційній роботі:

1. Основну увагу в дослідженні автор надає зовнішнім корпоративним конфліктам банківських установ, що є достатньо обґрунтованим з огляду на наявність галузевої специфіки корпоративних відносин в банках, однак на нашу думку, в роботі вартувало також більш глибоко розглянути і внутрішні корпоративні конфлікти в банках.

2. Автором проведений ґрунтовний аналіз тенденцій формування корпоративних відносин в банківському секторі України (с. 175-210). Водночас, питання позицій банківських установ на ринку цінних паперів висвітлені фрагментарно. З врахуванням того, що в теоретичних положеннях автор визначає ринок цінних паперів, як один із зовнішніх механізмів врегулювання конфліктності фінансових інтересів учасників корпоративних відносин (с. 70), вплив РЦП на корпоративні відносини в банках України слід було б дослідити більш глибоко.

3. При дослідженні функцій регуляторів автору бажано було б в дисертаційній роботі розглянути і проблемні аспекти взаємовідносин та розподілу повноважень Національного банку України та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

4. Автор достатньо переконливо обґрунтовує негативний вплив концентрації власності та недоліків організації корпоративних відносин в банківських установах на фінансові результати банків (с. 253-260) та підвищені кредитні ризики (с.266-267). Водночас дослідження кореляційних залежностей між показниками концентрації власності та часткою інсайдерських кредитів дозволило б більш глибоко висвітлити проблематику.

5. Досліджуючи можливий вплив інструментів грошово-кредитної політики на появу корпоративних конфліктів автор цікаво викладає положення щодо того, що заходи непрямого впливу, метою яких є вирішення першочергового завдання – стабілізації гривні, можуть мати неоднозначний вплив на конфліктність інтересів учасників корпоративних відносин, та обґрунтовує це на прикладі зміни облікової ставки НБУ (с. 312). На нашу думку, проведення статистичних розрахунків додало б більшої обґрунтованості положенням автора.

7. Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України

Дисертація Денис Оксани Борисівни на тему: «Фінансові передумови та наслідки корпоративних конфліктів в банківському секторі України» є завершеним науковим дослідженням, яке спрямоване на вирішення актуальної наукової проблеми розвитку методологічних засад та розробки практичних рекомендацій щодо виявлення фінансових передумов, наслідків та врегулювання корпоративних конфліктів в банківському секторі України.

Дисертаційне дослідження Денис О.Б. є актуальним та відповідає пріоритетним напрямкам розвитку економіки України.

Робота виконана на високому науковому та практичному рівнях, з урахуванням чинних вимог МОН і являє собою логічно побудоване дослідження, що містить достатню кількість елементів наукової новизни.

Опубліковані автором праці повністю висвітлюють основні результати дисертації. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації. Тема та зміст дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.08 - Гроші, фінанси і кредит.

На основі проведеної експертизи можна зробити висновок, що представлена дисертаційна робота на тему «Фінансові передумови та наслідки корпоративних конфліктів в банківському секторі України» відповідає вимогам п.п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, а її автор – Денис Оксана Борисівна - заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 - Гроші, фінанси і кредит.

**Офіційний опонент,
Директор Навчально-наукового інституту
фінансів, банківської справи Університету
Державної фіскальної служби України
доктор економічних наук, професор**

М.О. Кузелєв

Підпис *Кузелєва М.О.* засвідчую:
Учений секретар УДФС України
О.А. Дрова
«   » 20   р.